

- अणनिर्देश -

"शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शैक्षणिक स्थितीचा अभ्यास" या संशोधन विषयाचा अभ्यास प्रा. डॉ. तृ. बा. पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला आहे.

विषय निश्चितीपासून ते कार्य पूर्ण होईतोवर आलेल्या सर्व प्रकारच्या अडचणी सोडविण्यासाठी त्यांचे मिळालेले सहकार्य, वेळच्या वेळी मिळालेले कुशल व अभ्यासपूर्ण मार्गदर्शन आणि त्यांनी संशोधनासाठी दिलेली प्रेरणा यामुळेच मी हा प्रबंध पूर्ण करू शकले. त्यांची मी अणनी आहे.

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, बार्शी चे प्राचार्य मा. श्री. चंद्रकांत मोरे यांनी संशोधन पूर्ततेसाठी केलेले सहकार्य आणि मार्गदर्शन बहुमोल आहे. त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, अक्लूज चे प्राचार्य डॉ. व्ही. एन. मोहिरे, शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर चे प्राचार्य मा. श्री. माटेकर सर, शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय बार्शीतील प्राध्यापक डॉ. आर. एन. इंगोले, प्रा. डॉ. सी. एन. लांडगे तसेच ग्रंथपाल श्री. हजारे यांनी प्रबंध पूर्ण करण्यास केलेल्या सहकार्याबद्दल मी त्यांचे कृतज्ञतापूर्वक आभार मानते. शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, सोलापूर येथील श्री. टेके सर यांचेही त्यांच्या मदतीबद्दल आभार.

भेटी दिलेल्या निरनिराळ्या विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांच्या प्राचार्यांनी दिलेल्या प्रेमळ वागणुकीबद्दल व प्रश्नावल्या भस्न घेण्यासाठी केलेल्या सहकार्याबद्दल मी त्यांचे कृतज्ञता पूर्वक आभार मानते.

निरनिराळ्या विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालया तील ज्या प्राध्यापकांनी, विद्यार्थी-शिक्षकांनी प्रश्नावल्या भस्न

दिल्या त्यांचे मी आभार मानते. प्राचार्य, प्राध्यापक व विद्यार्थी-
शिक्षक यांनी मुलाखती व चर्चा याद्वारे संशोधनासाठी बहुमोल सहकार्य
केले त्याबद्दल आभार मानते.

वेळच्या वेळी टंकलेखनाचे काम पूर्ण करून देणारे श्री.आर.
वाय.रावळ आणि श्री.पी.के.जाधव तसेच प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष सहकार्य
करणा-या सवचि मी ऋण व्यक्त करते.

(M.S. Raodekar)

कु. मिनाक्षी सूर्यकांत गाडेकर
[सौ. मिनाक्षी सुहास राऊत]

-: अनुक्रमणिका :-

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
	अनुक्रमणिका ..	१
	कोष्टकांची यादी ..	६
	आलेखांची यादी ..	९
प्रकरण १	प्रास्ताविक :- =====	
	अ] समस्येची निवड ..	२
	आ] समस्या विधान ..	४
	इ] संशोधन समस्येची गरज व महत्त्व	६
	ई] संशोधनाची उद्दीष्टे ..	९
	उ] संशोधनाच्या मर्यादा ..	१०
	ऊ] संशोधनाची पध्दती ..	११
	संदर्भ	१२
प्रकरण २	संबंधित संशोधनाचे समालोचन आणि विना- =====	
	अनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांच्या समस्या :- =====	२१
	भाग १ [अ] संबंधित संशोधनाचे समालोचन	२२
	भाग २ [आ] विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांच्या समस्या -	२९
	क] विनाअनुदानित बी. एड. महाविद्यालये एक समस्या	४०
	ख] विनाअनुदानित बी. एड. महाविद्यालयातील समस्यांचे वर्गीकरण	४०
	ग] विनाअनुदानित बी. एड. महाविद्यालयांच्या शैक्षणिक समस्या	४१

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
	घ] विनाअनुदानित बी. एड. महाविद्या- लयांच्या भौतिक समस्या	४२
प्रकरण ३	संशोधन पध्दती :- =====	४५
	अ] प्रस्तावना	४६
	आ] संशोधन समस्येचे विधान	४६
	इ] कार्यक्षेत्र	४७
	ई] संशोधन पध्दती व संशोधन साधने	४७
	उ] कार्यवाहीचे टप्पे	४८
	ऊ] संशोधनाची पध्दती - स्वस्म	४९
प्रकरण ४	संकलित माहितीचे विश्लेषण व विशदीकरण :- =====	५०
	[अ] प्रास्ताविक	६०
	[ब] प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे महाविद्यालयानुसार प्रमाण	६३
	[क] विद्यार्थीशिक्षकांच्या प्रश्नावलीद्वारे मिळालेल्या माहितीचे विश्लेषण व विषदीकरण	६६
	अ] प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांची वैयक्तिक माहिती	६६
	आ] महाविद्यालयातील शैक्षणिक सुविधा	७८
	इ] अभ्यासक्रमातील प्रात्यक्षिकांसंबंधी माहितीचे विश्लेषण व विशदीकरण	८९
	[ड] प्राध्यापकांच्या प्रश्नावलीतून मिळालेल्या माहितीचे विशदीकरण	११०

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
[इ]	विद्यार्थीशिक्षकांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीचे विशदीकरण	११९
[ई]	प्राध्यापकांच्या मुलाखतीतून मिळालेल्या माहितीचे विशदीकरण	१२४
[उ]	प्राचार्यांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीचे विशदीकरण	१३४
[ऊ]	अभ्यासलेल्या विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांना दिलेल्या भेटीतून मिळालेल्या माहितीचे विशदीकरण	१४२
प्रकरण ५	निष्कर्ष आणि शिफारशी :- =====	१५१
क]	प्रस्तावना भाग - १ [अ] : विशेष निष्कर्ष	१५४ १५५
ख]	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांच्या प्राथमिक माहितीवस्तू निष्कर्ष	१५५
ग]	विद्यार्थीशिक्षकांकडून महाविद्यालयातील शैक्षणिक सुविधा याविषयी मिळालेल्या माहितीवस्तू निष्कर्ष	१५६
घ]	बी. एड. च्या अभ्यासक्रमातील विविध प्रात्यक्षिके पूर्ण करताना विद्यार्थीशिक्षकांना आलेल्या समस्या/अडचणी याविषयी विद्यार्थीशिक्षकांकडून मिळालेल्या माहिती- द्वारे निष्कर्ष	१५८
च]	गुणावत्ता वाढीसाठी योजल्या गेलेल्या उपक्रमांविषयी मिळालेल्या माहितीवस्तू निष्कर्ष	१६१

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
छ]	प्रतिसादक प्राध्यापकांच्या प्राथमिक माहितीवस्तु निष्कर्ष	१६१
ज]	प्रतिसादक प्राध्यापकांच्या प्रश्नावलीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु निष्कर्ष	१६२
झ]	विद्यार्थीशिक्षकांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु निष्कर्ष	१६४
ट]	प्राध्यापकांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु निष्कर्ष	१६५
ठ]	प्राचार्यांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु निष्कर्ष	१६७
ड]	विनाअनुदान शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांना दिलेल्या भेटीतून मिळालेल्या माहितीवस्तु निष्कर्ष	१७०
	<u>भाग - १ [आ] : सामान्य निष्कर्ष</u>	१७३
	<u>भाग - २ : शिफारशी</u>	१८०
ढ]	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांच्या प्राथमिक माहितीवस्तु शिफारशी	१८०
ण]	महाविद्यालयातील शैक्षणिक सुविधांबाबत शिफारशी	१८०
त]	बी. एड. च्या अभ्यासक्रमातील विविध प्रात्यधिके पूर्ण करताना विद्यार्थीशिक्षकांना आलेल्या समस्या/अडचणी याबाबत शिफारशी	१८१
थ]	गुणावत्तावाढीसाठी योजल्या गेलेल्या उपक्रमांबाबत शिफारशी	१८२

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
द]	प्रतिसादक प्राध्यापकांच्या प्राथमिक माहितीवस्तु शिफारशी	१८३
ध]	प्रतिसादक प्राध्यापकांच्या प्रश्नावलीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु शिफारशी	१८३
न]	विद्यार्थीशिक्षकांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु शिफारशी	१८५
प]	प्राध्यापकांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु शिफारशी	१८६
फ]	प्राचार्यांच्या मुलाखतीद्वारे मिळालेल्या माहितीवस्तु शिफारशी	१८७
ब]	विनाअनुदान शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांना दिलेल्या भेट्टीतून मिळालेल्या माहितीबाबत शिफारशी	१८८
<u>भाग - ३ : पुढील संशोधनासाठी विषय</u>		१९०
य]	शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत विनाअनुदानित व अनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शैक्षणिक स्थितीचा तौलनिक अभ्यास	१९१
र]	शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील व्यवस्थापनामध्ये येणा-या समस्यांचा अभ्यास	१९२
ल]	विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांच्या आर्थिक समस्यांचा चिकित्सक अभ्यास	१९२

प्रकरण	शीर्षक/उपशीर्षक	पान क्रमांक
--------	-----------------	-------------

- परिशिष्टे -

अ]	विद्यार्थीशिक्षकांना दिलेली प्रश्नावली	१९४
आ]	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांच्या नांवाची यादी	२०३
इ]	प्राध्यापकांना दिलेली प्रश्नावली	२०९
ई]	प्राध्यापकांच्या नांवाची यादी	२१२
उ]	विद्यार्थीशिक्षकांच्या मुलाखतीसाठी प्रश्नसूची	२१४
ऊ]	प्राध्यापकांच्या मुलाखतीतील मुद्दे	२१५
ए]	प्राचार्यांच्या मुलाखतीसाठी प्रश्नावली	२१६
ऐ]	मुलाखती घेतलेल्या प्राचार्यांची नावे	२१८
अं]	महाविद्यालयाच्या भेटीसाठी निरीक्षण घटक	२१९
अः]	भेटी दिलेल्या विनाअनुदान शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांची यादी	२२०

संदर्भ - ग्रंथसूची

- कोषटकांची यादी -

अ.नं.	कोषटक क्र.	कोषटकाचा मथळा	पान क्रमांक
१]	१.१	प्रश्नावलीचे भाग	१२
२]	१.२	प्राध्यापकांच्या प्रश्नावलीतील प्रश्न [मुद्दे]	१४
३]	३.१	प्राध्यापकांच्या प्रश्नावलीतील मुद्दे	५४
४]	३.२	प्राध्यापकांच्या मुलाखतीतील मुद्दे	५६
५]	३.३	प्राचार्यांच्या प्रश्नसूचीतील मुद्दे	५७
६]	४.१	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे महाविद्यालयानुसार प्रमाण	६४
७]	४.२	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांची वैयक्तिक माहिती	६७
८]	४.३	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे श्रेणीनुसार वर्गीकरण व शेकडा प्रमाण	७३
९]	४.४	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे शाखेनुसार प्रमाण	७५
१०]	४.५	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांनी निवडलेली विशेष क्षेत्र व त्यांचे शेकडा प्रमाण	७५
११]	४.६	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांच्या अध्यापन अनुभव	७७
१२]	४.७	महाविद्यालयाची इमारत व भौतिक सुविधा	८१
१३]	४.८	व्याख्यानकक्षा संबंधी माहितीचे शेकडा प्रमाण	८२
१४]	४.९	विज्ञान प्रयोगशाळेसंबंधी घटकांचे शेकडा प्रमाण	८४

अ. नं.	कोष्टक क्र.	कोष्टकाचा मथळा	पान क्रमांक
१५]	४.१०	ग्रंथालय संबंधित घटकांचे शेकडा प्रमाण	८५
१६]	४.११	क्रिडांगण	८६
१७]	४.१२	उपलब्ध शैक्षणिक सुविधा व त्यांचे शेकडा प्रमाण	८७
१८]	४.१३	कार्यानुभवासंबंधी घटकांचे शेकडा प्रमाण	९१
१९]	४.१४	कार्यानुभवासाठी घेतलेल्या प्रात्यक्षिकांची यादी	९२
२०]	४.१५	सरावपाठासंबंधीच्या घटकांचे शेकडा प्रमाण	९५
२१]	४.१६	मानसशास्त्र प्रयोगशाळेतील सुविधांचे प्रमाण	१००
२२]	४.१७	गुणवत्तावाढीसाठी योजलेल्या विविध उपक्रमांची यादी	१०६
२३]	४.१८	शैक्षणिक सुविधांचे शेकडा प्रमाण	१०९

*** आलेख/आकृत्या यांची यादी ***

अ. नं.	घटक नं.	शीर्षक	पान नं.
१.	४.१	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे महाविद्यालयानुसार प्रमाण	६५
२.	४.४	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांचे शाखेनुसार प्रमाण	७४
३.	४.५	प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांनी निवडलेल्या विशेष क्षेत्रांचे शेकडा प्रमाण	७६
४.		प्रतिसादक विद्यार्थीशिक्षकांच्या माहितीचे शेकडा प्रमाण	
५.	४.७	विनाअनुदानित महाविद्यालयांची इमारत व उपलब्ध भौतिक सुविधा यांचे शेकडा प्रमाण दर्शविणारा आलेख	८०
६.	४.१२	उपलब्ध शैक्षणिक सुविधांचे शेकडा प्रमाण दर्शविणारा आलेख	८८
७.	४.१५	सरावपाठासंबंधीच्या घटकाचे शेकडा प्रमाण दर्शविणारा आलेख	९६
८.	४.१७	गुणवत्तावादीचे उपक्रम व त्यांचे शेकडा प्रमाण दर्शविणारा आलेख	१०५
९.	४.१८	अभ्यासलेल्या विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील उपलब्ध शैक्षणिक सुविधांचे प्रमाण दर्शविणारा आलेख	१०८